

Framleiðni á Íslandi

Hvar stöndum við og hvert skal stefna?

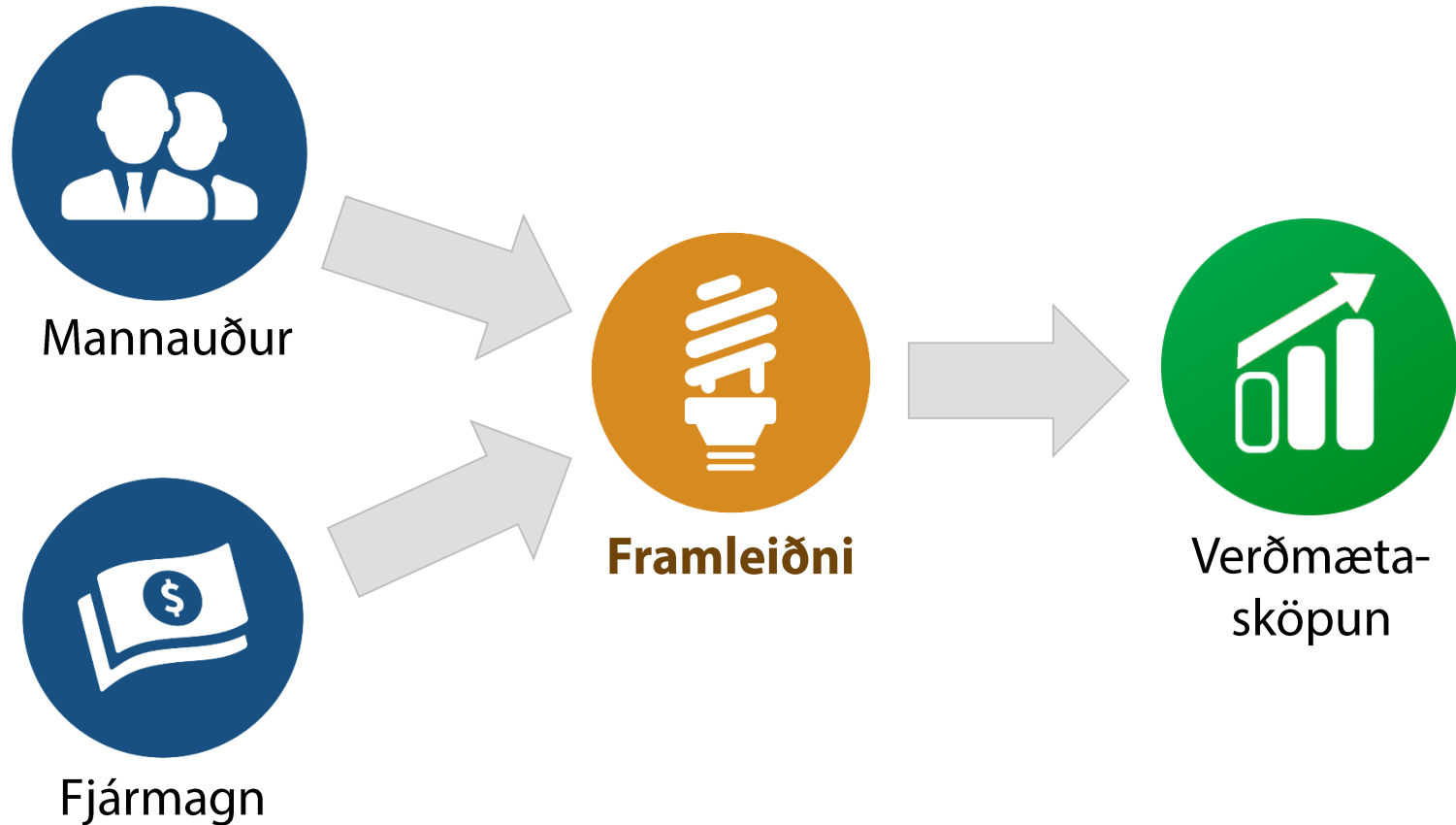
Frosti Ólafsson,
framkvæmdastjóri Viðskiptaráðs Íslands

Stefnumót stjórnenda - 31. mars 2016

VIÐSKIPTARÁÐ ÍSLANDS

Framleiðni er mælikvarði á hversu vel við nýtum vinnuafli og fjármagn til að skapa verðmæti

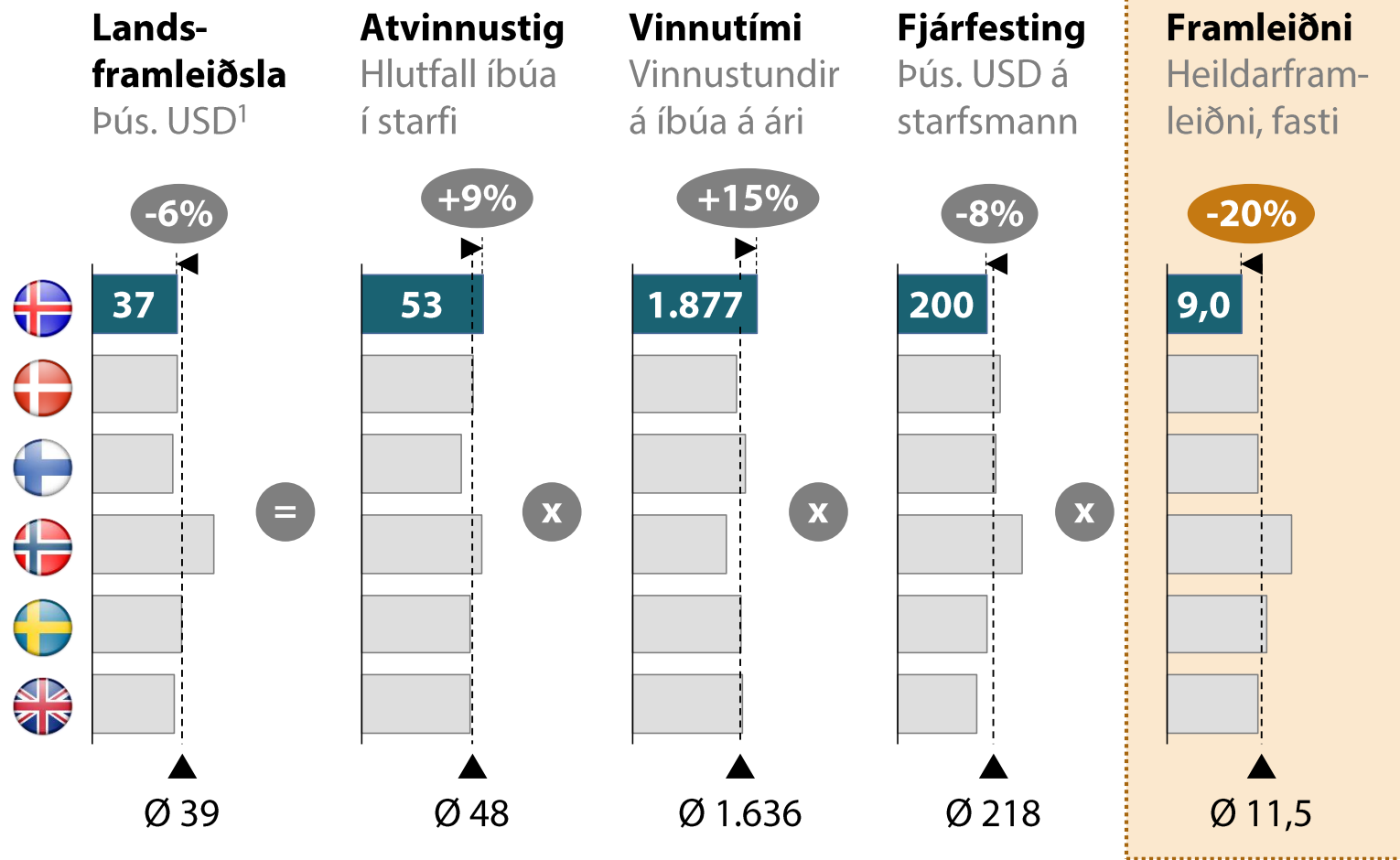

Umræða um framleiðni hérlandis fór á flug í kjölfar Íslandsskýrslu McKinsey & Company

Fjöldi fréttar um framleiðni í innlendum miðlum

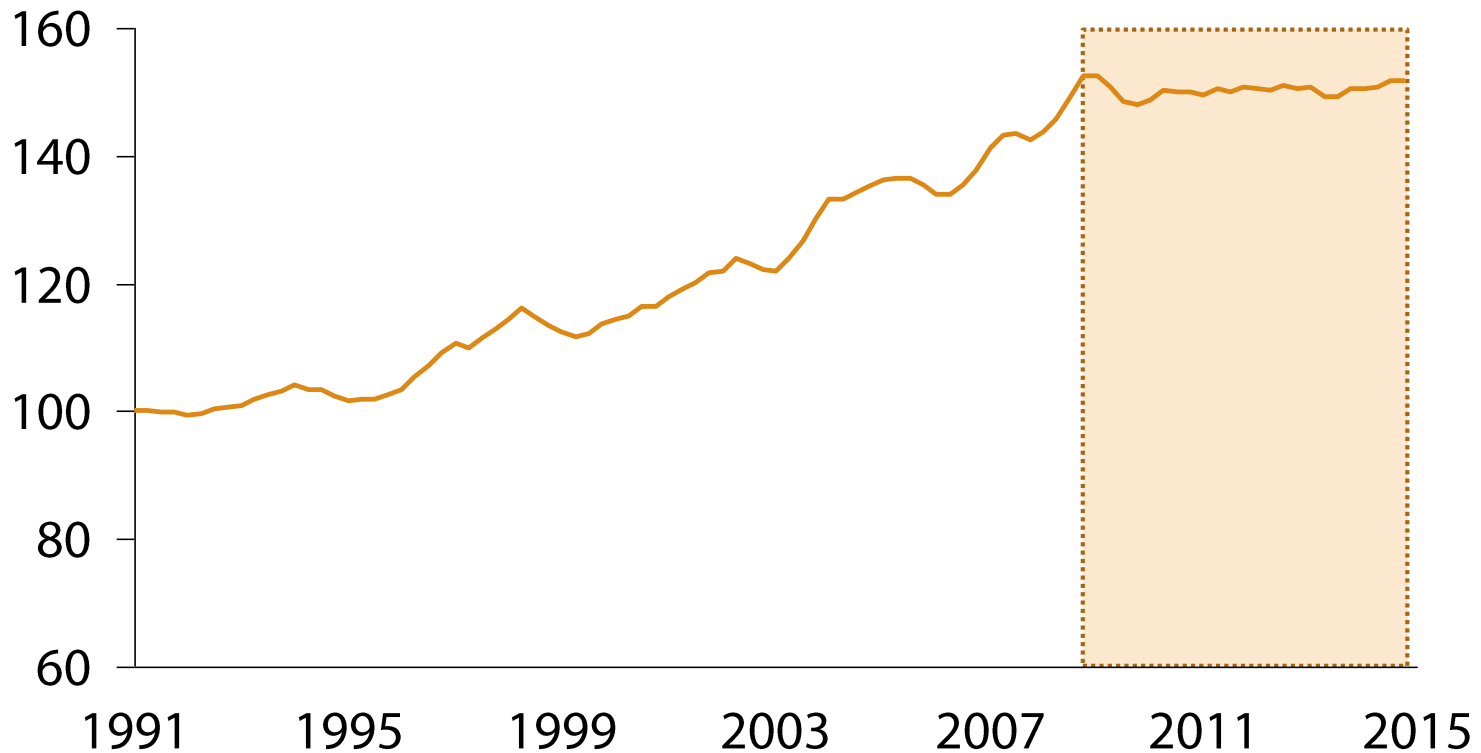
Þar kom fram að framleiðni hérlandis er um fimmtungi lægri en í grannríkjunum

1 Kaupmáttarleiðrétt landsframleiðsla á mann (2010)

Þá hefur framleiðni staðið í stað á síðustu árum

Framleiðni vinnuafls á Íslandi (vísitala, 1991 = 100)

Í kjölfar skýrslu McKinsey var skipaður Samráðsvettvangur sem ræddi leiðir til aukinnar hagsældar

Þar voru lagðar fram tillögur sem studdu við framleiðnivöxt héraðs á komandi árum

Aukin hagsæld á Íslandi

Innlend þjónusta

- Auðvelda aðgang að mörkuðum
- Nýta stærðarhagkvæmni
- Auka skilvirkni í reglusetningu og eftirliti

Auðlindageirinn

- Hámarka verðmæti í orkugeiranum
- Skapa aukin verðmæti í ferðaþjónustu
- Auka skilvirkni í auðlindagreinum

Alþjóðageirinn

- Tryggja aðgengi að hæfu vinnuafla
- Auka skilvirkni í þekkingar- og nýsköpunarþróun
- Auka fjárfestingu

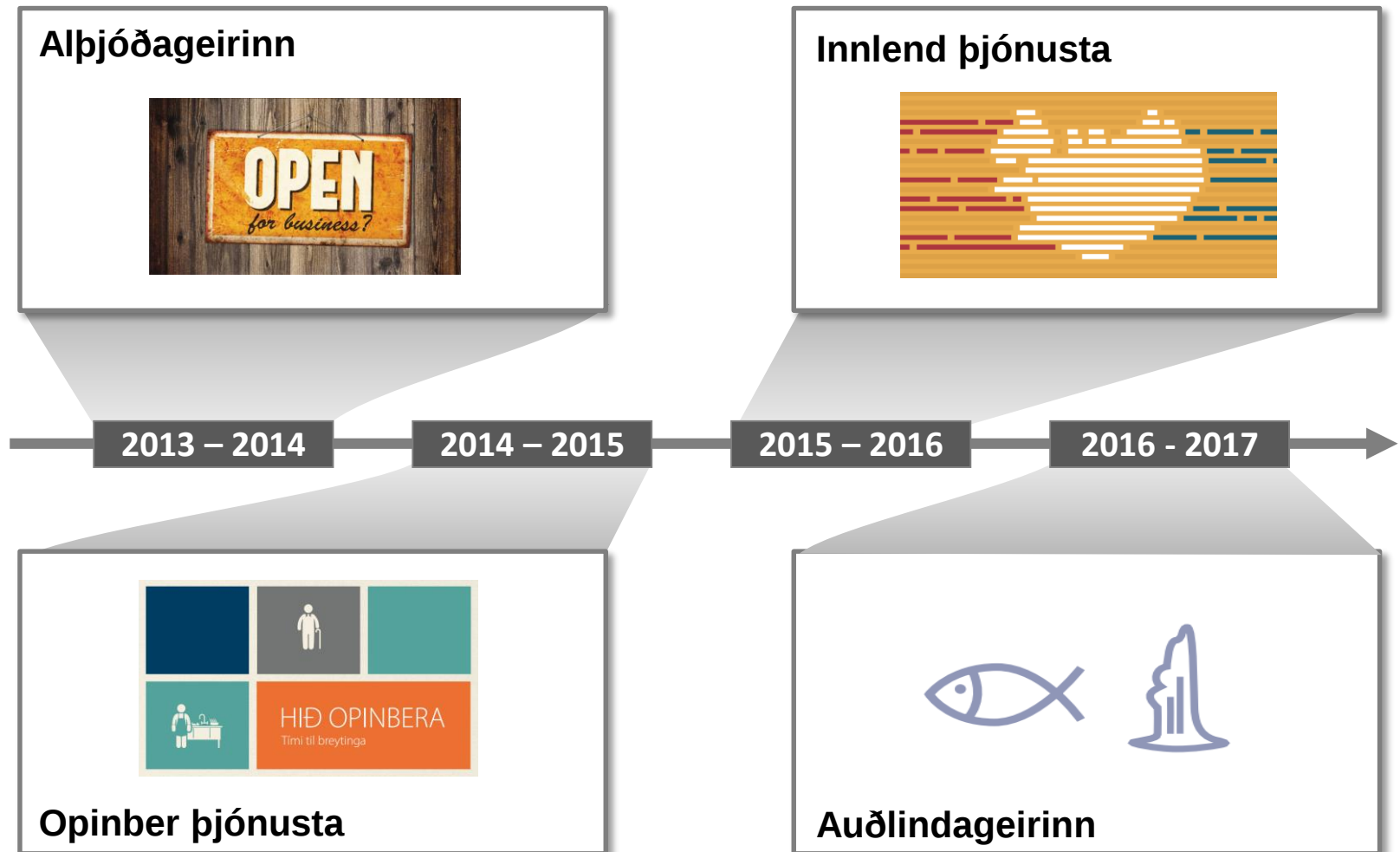
Opinber þjónusta

- Sameina og efla einingar ríkisins
- Auka skilvirkni í innkaupum
- Tryggja skilvirkt menntakerfi

Þjóðhagsrammi

- Meginþættir hagkerfisins, þ.e. fjármál hins opinbera, peningamál, forsendur á vinnumarkaði og fyrirkomulag húsnæðismála

Viðskiptaráð mótaði í kjölfarið fjögurra ára stefnu um sömu skiptingu í málefnnastarfi sínu

Í vetur var innlend þjónusta viðfangsefnið og þar leitaði ráðið leiða til aukinnar framleiðni í innlendum rekstri

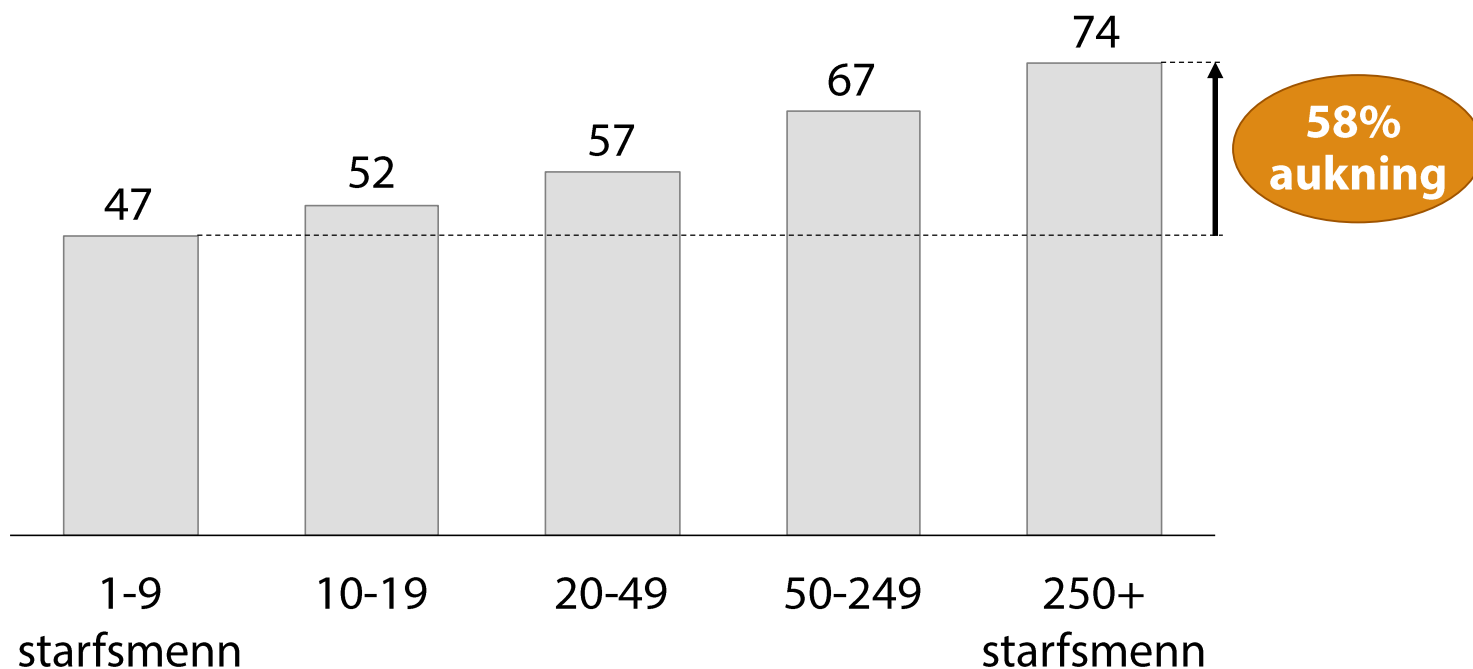

Lága framleiðni hérlandis má rekja til fjögurra megináskorana sem hægt er að bregðast við

Áskorun	Lýsing
1 Smæð hagkerfisins	Smæð markaða gerir fyrirtækjum erfitt fyrir að ná fram stærðarhagkvæmni
2 Efnahags-umhverfi	Óstöðugleiki í efnahagsmálum dregur úr stöðugleika í rekstri og torveldir bæði fjárfestingar og fínpússun
3 Viðskipta-hindranir	Opinber rekstur á samkeppnismörkuðum og tekjuöflun vegna opinberra útgjalda gerir starfsemi óhagkvæmari
4 Regluverk og stofnanir	Íþyngjandi leikreglur, óskilvirkt stofnanaumhverfi og vinnubrögð stjórnsýslu skapa óþarfan kostnað

Stærðarhagkvæmni skilar að jafnaði umtalsverðri framleiðniaukningu

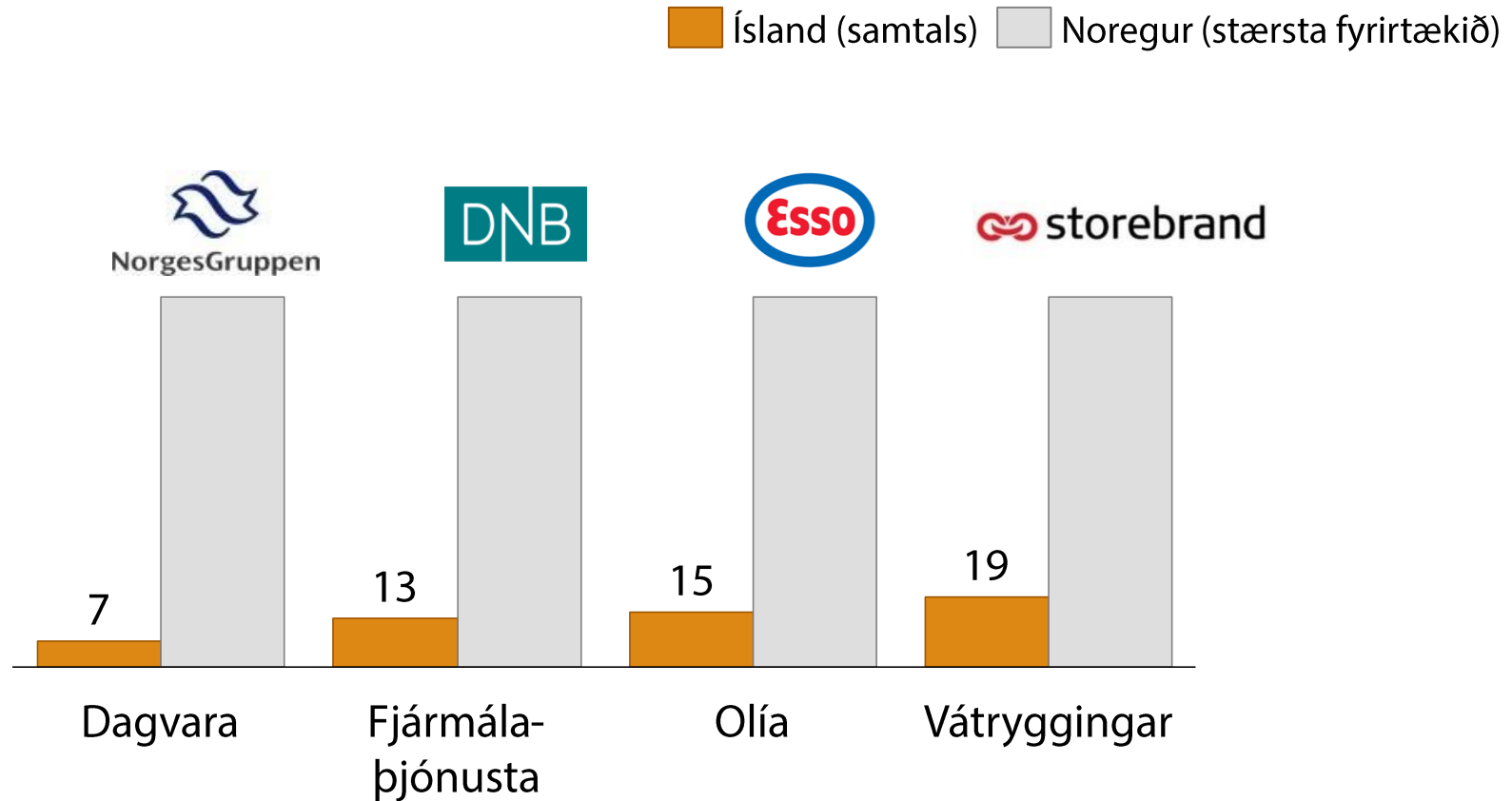
Framleiðni og stærð fyrirtækja (þús. USD á starfsmann, 2010)¹

¹ Framleiðni vinnuafis, meðaltal OECD ríkja

Smæð íslensks markaðar skapar áskoranir fyrir innlend þjónustufyrirtæki við að ná fram stærðarhagkvæmni

Íslenskir markaðir sem hlutfall af veltu stærsta fyrirtækis í Noregi (%)

Þröng skilgreining markaða hérlandis getur einnig staðið starfsemi fyrirtækja fyrir þrifum ...

Samanburður á stærð markaða (flatarmál táknar veltu)

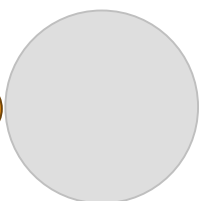
■ Ísland ■ Bandaríkin

Lyf

Öll lyf og
lækningavörur¹
(13 ma)

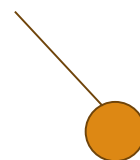

**Nasonex
nefúði
(140 ma)**

Dagvara

Allar drykkjar-
vörur
(18 ma)

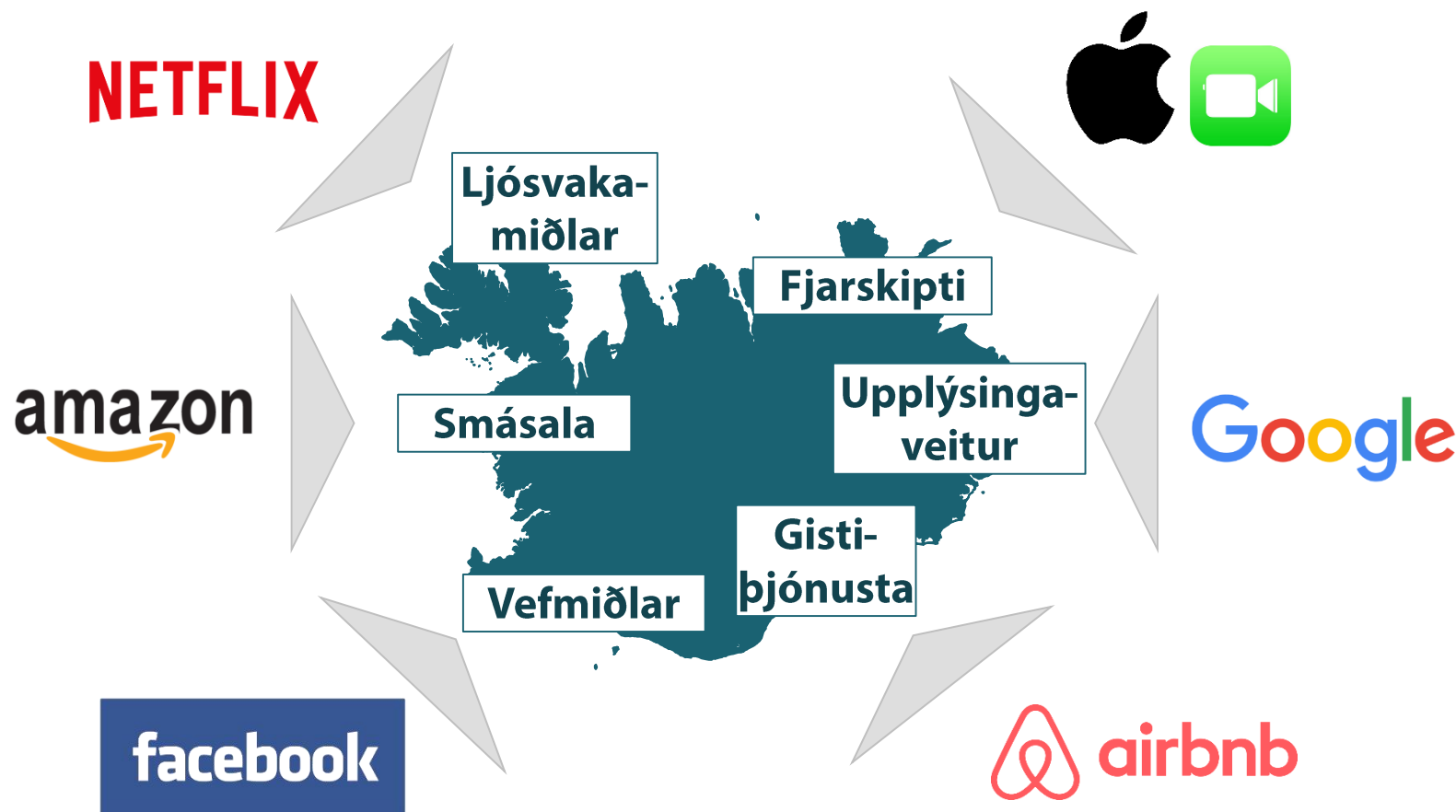

**Orkudrykkir
(1100 ma)**

¹ Sá hluti sem greiddur er af einstaklingum

... einkum þegar ekki er gert ráð fyrir erlendri samkeppni sem borist hefur í gegnum upplýsingatæknibyltinguna

Oft má ná fram meirihluta stærðarhagkvæmni með samrekstri á litlum hluta virðiskeðjunnar

Dæmi fyrir virðiskeðju í fjarskiptageiranum

- Mikil stærðarhagkvæmni
- Takmörkuð áhrif á val neytenda
- **Hentar vel** til samrekstrar

Bygging
grunnkerfis

Rekstur
grunnkerfis

Lausna- og
vöruþróun

Tekjustýring

Þjónusta

Markaðs-
og sölustarf

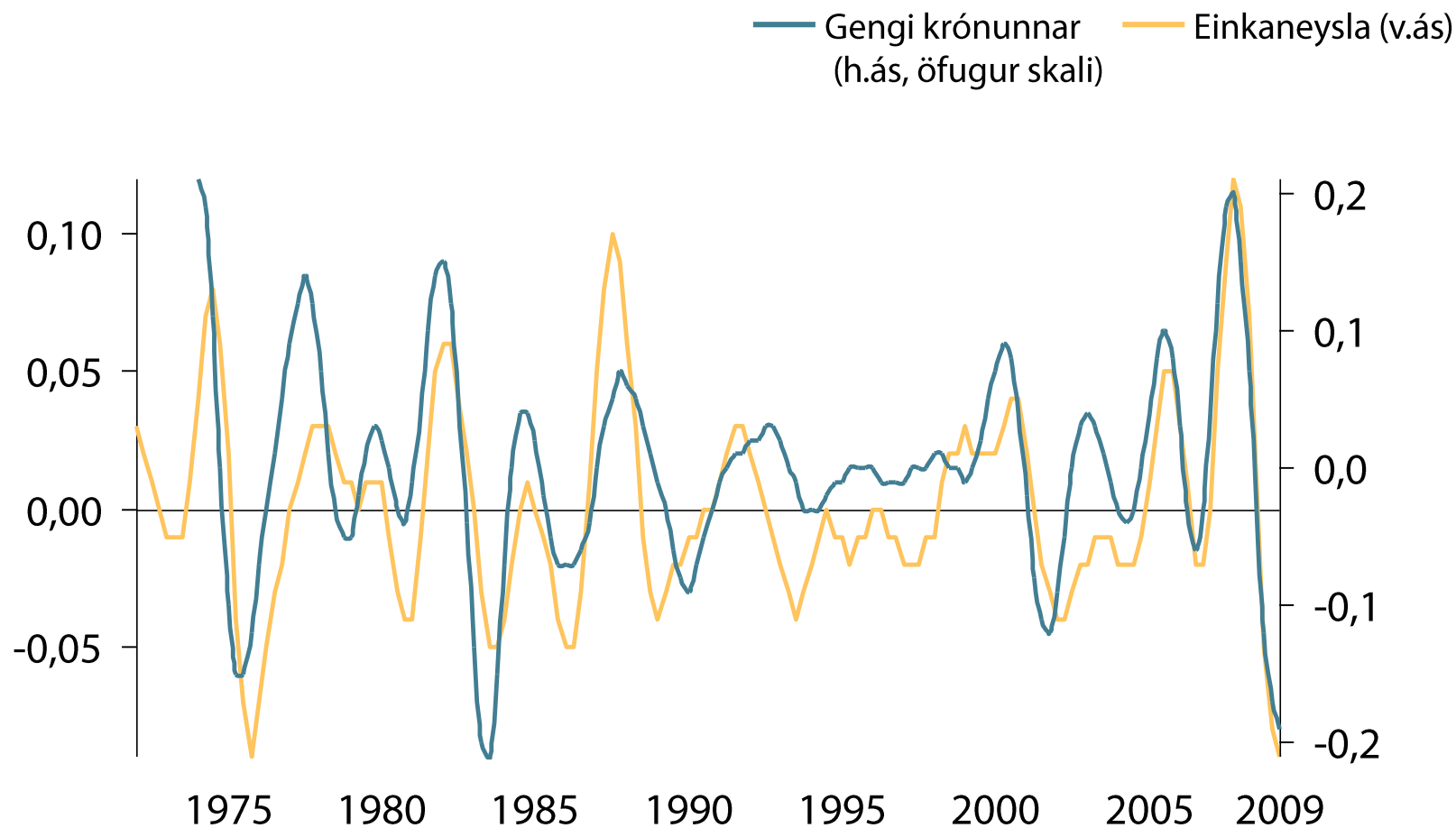
- Lítil stærðarhagkvæmni
- Mikilvægur þáttur í vali neytenda og þróun nýjunga
- **Hentar ekki** til samrekstrar

Lága framleiðni hérlandis má rekja til fjögurra megináskorana sem hægt er að bregðast við

Áskorun	Lýsing
1 Smæð hagkerfisins	▪ Smæð markaða gerir fyrirtækjum erfitt fyrir að ná fram stærðarhagkvæmni
2 Efnahags-umhverfi	▪ Óstöðugleiki í efnahagsmálum dregur úr stöðugleika í rekstri og torveldir bæði fjárfestingar og fínpússun
3 Viðskipta-hindranir	▪ Opinber rekstur á samkeppnismörkuðum og tekjuöflun vegna opinberra útgjalda gerir starfsemi óhagkvæmari
4 Regluverk og stofnanir	▪ Íþyngjandi leikreglur, óskilvirkt stofnanaumhverfi og vinnubrögð stjórnsýslu skapa óþarfan kostnað

Efnahagssveiflur eru miklar og tíðar hérlandis

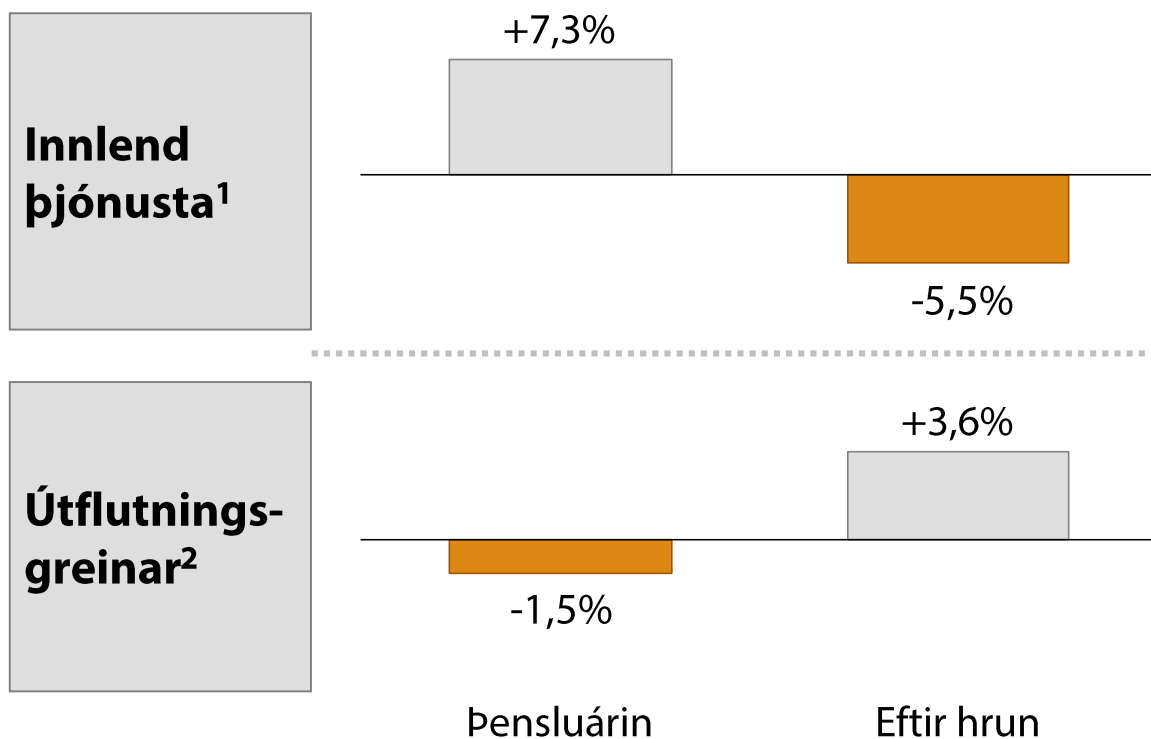
Sveiflur í íslensku hagkerfi, prósent (1972-2009)

Svo miklar sveiflur valda tilfærslu vinnuafls fram og til baka á milli atvinnugreina

Fjöldi starfandi

Breyting á fjölda starfandi, hlutfall af heildarfjölda starfandi

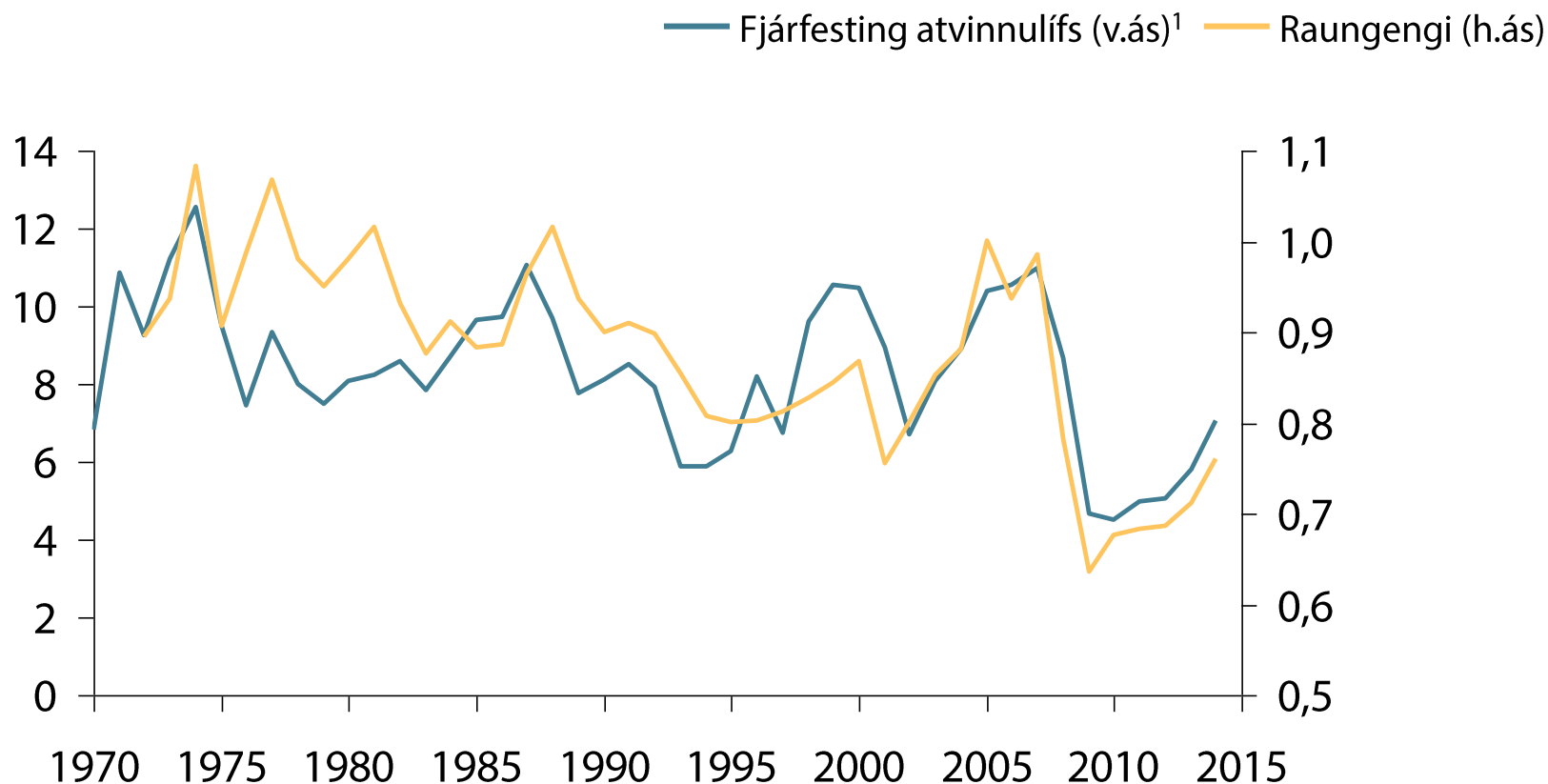

1 Fjármála- og tryggingaþjónusta, Mannvirkjagerð, verslun og viðgerðaðþjónusta

2 Fiskveiðar, fiskvinnsla, hótél og veitingahúsarekstur

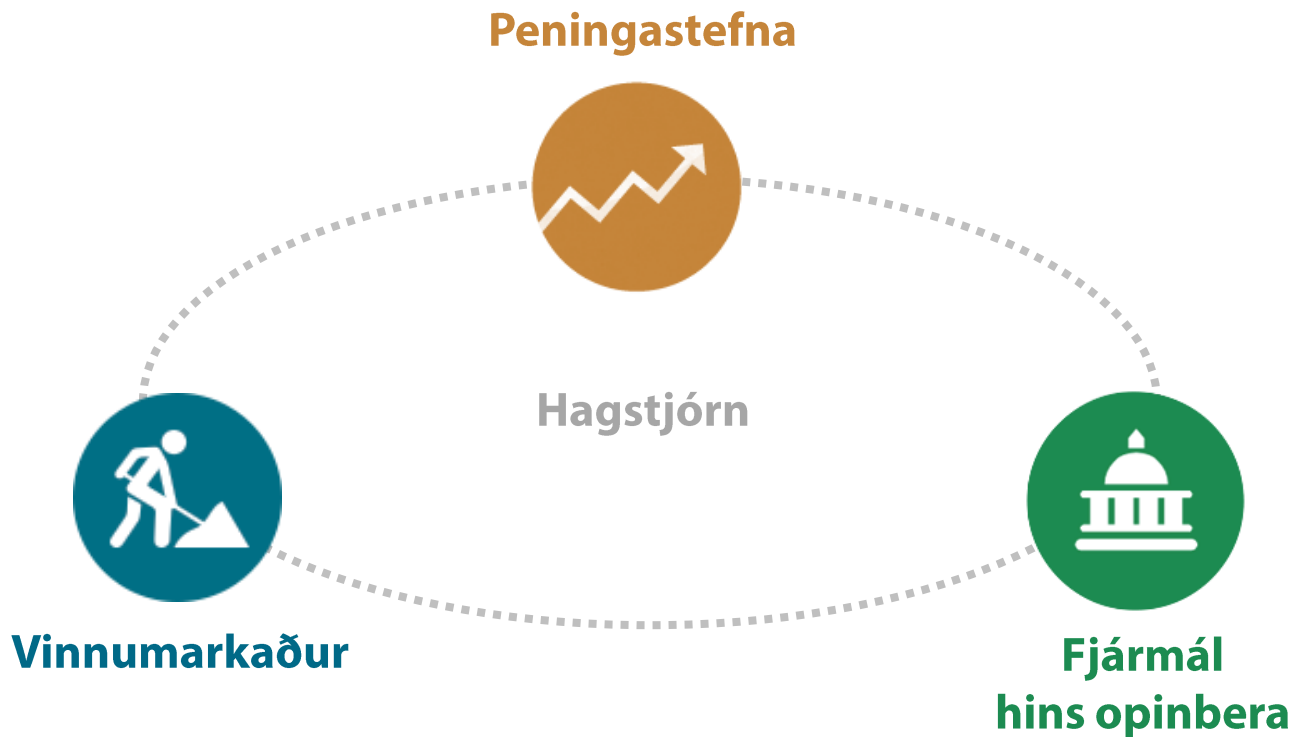
Breytingum á styrk krónunnar fylgja tilsvareandi sveiflur í fjárfestingu

Fjárfestingarstig og styrkur krónunnar, hlutfall af VLF / Hlutfall

¹ Fjárfestingar í skipum og flugvélum ásamt fjárfestingum í áliðnaði eru frádregnar til að endurspegla betur almennt fjárfestingarstig í atvinnulífinu

Allir þrír þættir hagstjórnar þurfa að styðja við efnahagslegan stöðugleika

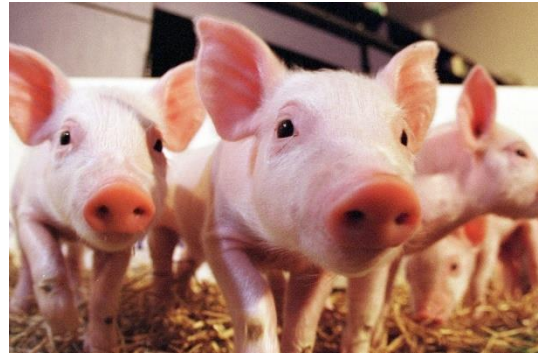
Lága framleiðni hérlandis má rekja til fjögurra megináskorana sem hægt er að bregðast við

Áskorun	Lýsing
1 Smæð hagkerfisins	■ Smæð markaða gerir fyrirtækjum erfitt fyrir að ná fram stærðarhagkvæmni
2 Efnahags-umhverfi	■ Óstöðugleiki í efnahagsmálum dregur úr stöðugleika í rekstri og torveldir bæði fjárfestingar og fínpússun
3 Viðskipta-hindranir	■ Opinber rekstur á samkeppnismörkuðum og tekjuöflun vegna opinberra útgjalda gerir starfsemi óhagkvæmari
4 Regluverk og stofnanir	■ Íþyngjandi leikreglur, óskilvirkt stofnanaumhverfi og vinnubrögð stjórnsýslu skapa óþarfan kostnað

Þá mætti bæta framleiðni með því að nýta krafta samkeppni víðar og draga úr samkeppnisröskunum

Takmörkuð
samkeppni

Landbúnaður

Heilbrigðis- og
menntakerfi

Óheilbriggt
samkeppnis-
umhverfi

Smásala

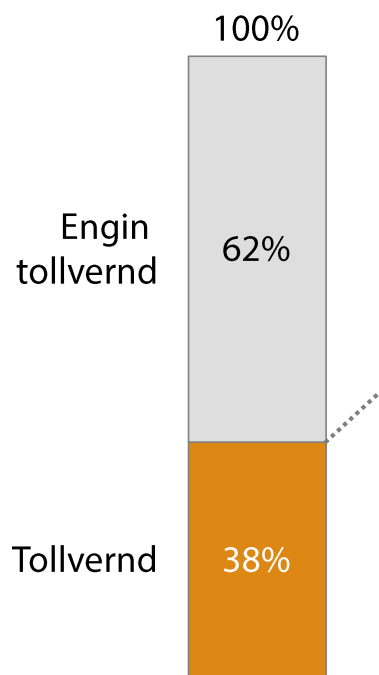
Póstdreifing

Stór hluti matarútgjalda heimila er vegna vörutegunda sem njóta tollverndar

Matarútgjöld heimila

Hlutfallsleg skipting (2012)

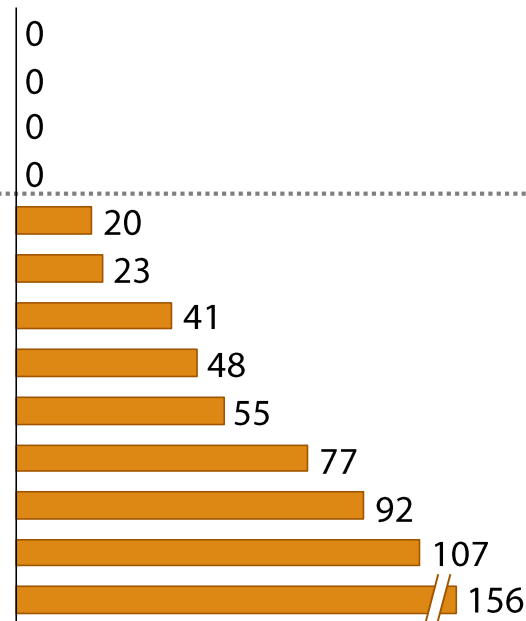
Vörutegundir

Dæmi

- Ávextir
- Brauð og korn
- Grænmeti
- Fiskur
- Ostar
- Mjólk
- Nautakjöt
- Svínakjöt
- Unnið kjöt
- Lambakjöt
- Kjúklingur
- Smjör
- Egg

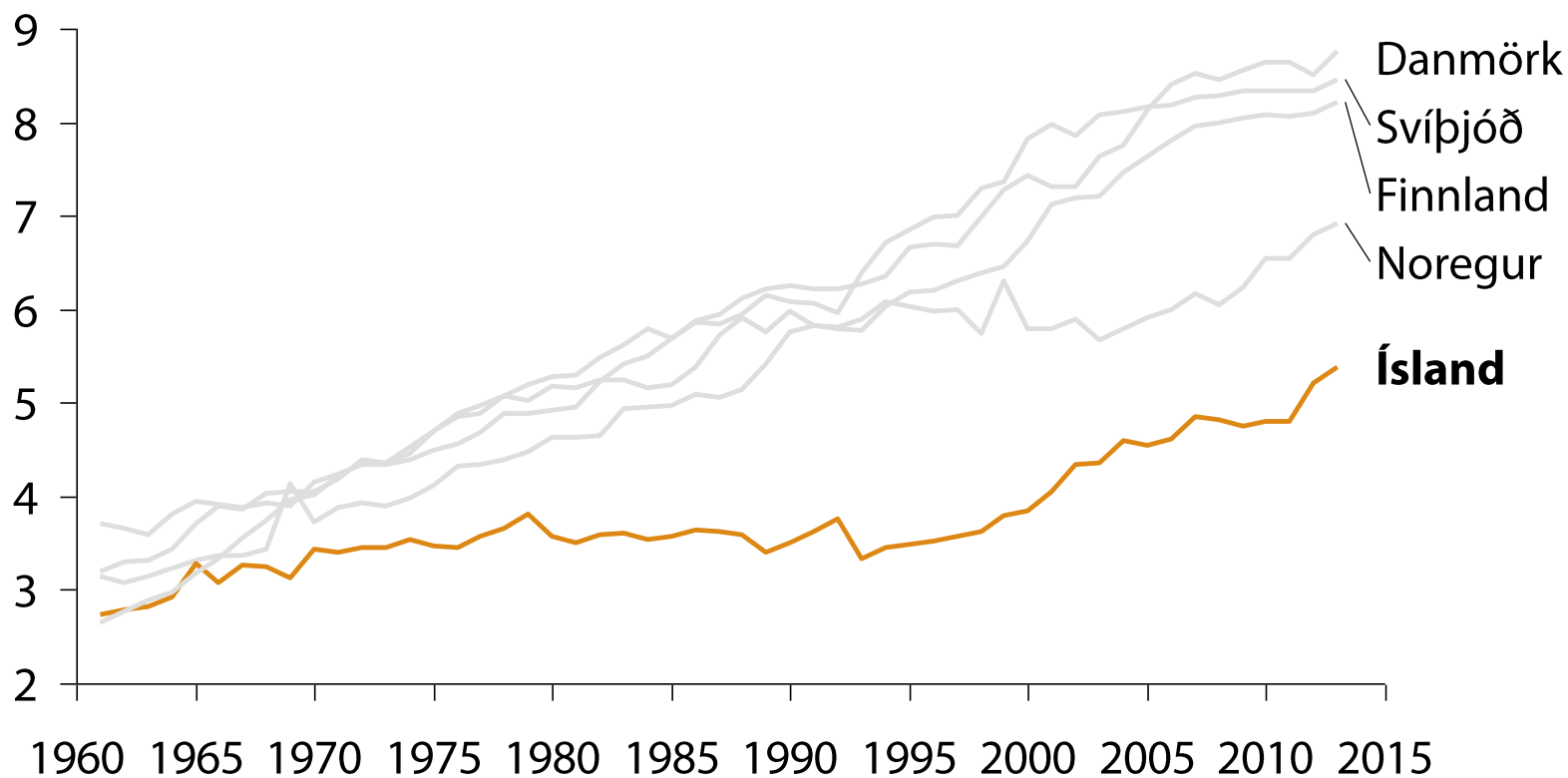
Tollvernd

Álag á innflutningsverð, %

Vísbendingar eru um að Ísland hafi dregist aftur úr grannríkjum þegar kemur að framleiðni í landbúnaði

Framleiðni í mjólkurframleiðslu, þúsundir lítra á hverja kú

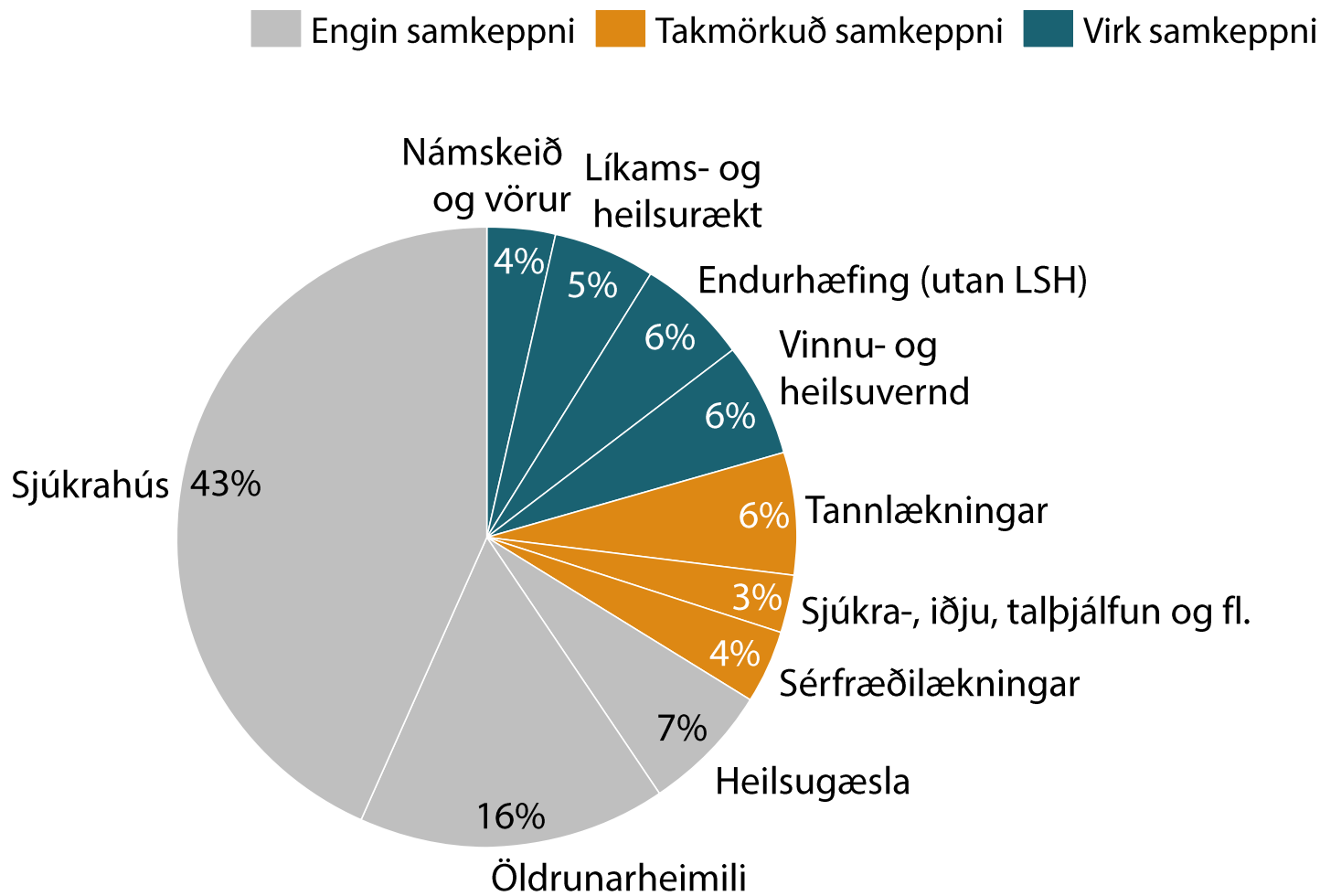
Stjórnvöld starfrækja enn atvinnurekstur á umsvifamiklum mörkuðum

Dæmi um opinberan atvinnurekstur

Starfsemi	Félög	Starfsemi	Félög
Sorphirða		Fjármála- þjónusta	 Íslandsbanki Íbúðalána sjóður
Smásala	 VÍN BÚÐIN DUTY FREE ICELAND	Orku- framleiðsla	 Landsvirkjun OR Orkuveita Reykjavíkur
Póst- þjónusta	 PÓSTURINN	Flug- valla- rekstur	 ISAVIA

Meirihluti heilbrigðisþjónustu er veittur án samkeppni

Útgjöld til heilbrigðisþjónustu, hlutfallsleg skipting (samtals 135 milljarðar)

Lága framleiðni hérlandis má rekja til fjögurra megináskorana sem hægt er að bregðast við

Áskorun	Lýsing
1 Smæð hagkerfisins	■ Smæð markaða gerir fyrirtækjum erfitt fyrir að ná fram stærðarhagkvæmni
2 Efnahags-umhverfi	■ Óstöðugleiki í efnahagsmálum dregur úr stöðugleika í rekstri og torveldir bæði fjárfestingar og fínpússun
3 Viðskipta-hindranir	■ Opinber rekstur á samkeppnismörkuðum og tekjuöflun vegna opinberra útgjalda gerir starfsemi óhagkvæmari
4 Regluverk og stofnanir	■ Íþyngjandi leikreglur, óskilvirkt stofnanaumhverfi og vinnubrögð stjórnsýslu skapa óþarfan kostnað

Regluverk og eftirlit kostar fyrirtæki mikla fyrirhöfn

Dæmi um heimsóknir eftirlitsaðila í fyrirtæki hérlandis

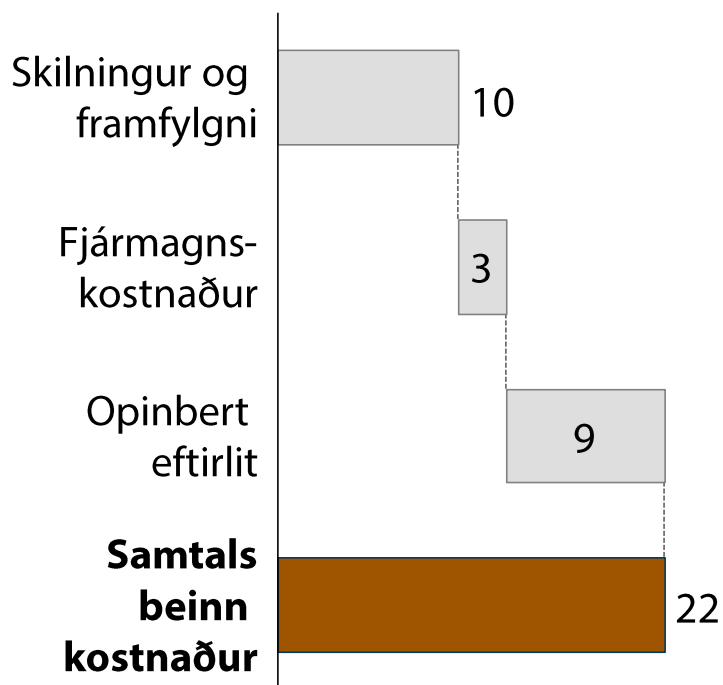

Beinn kostnaður vegna regluverks er umtalsverður en óbeini kostnaðurinn er það sem mestu skiptir

Niðurstöður úttæktar Hagfræðistofnunar (2004)

Beinn kostnaður

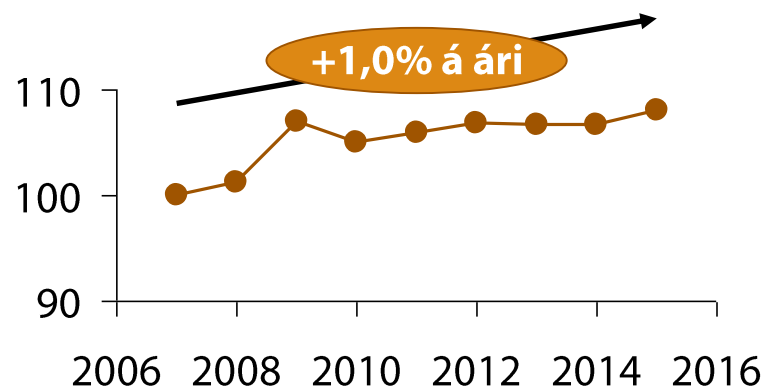
Ma. kr. (verðlag 2015)

Óbeinn kostnaður

Þróun framleiðni á Íslandi

- Hagfræðistofnun mat neikvæð áhrif regluverks á framleiðni allt að 143 ma. kr. á ári
- Framleiðni hefur **aukist hægt** á Íslandi undanfarin ár

Kostnaður vegna regluverks getur skipst með ófyrirséðum eða ójöfnum hætti á milli aðila

Regluverk getur haft óvæntar afleiðingar...

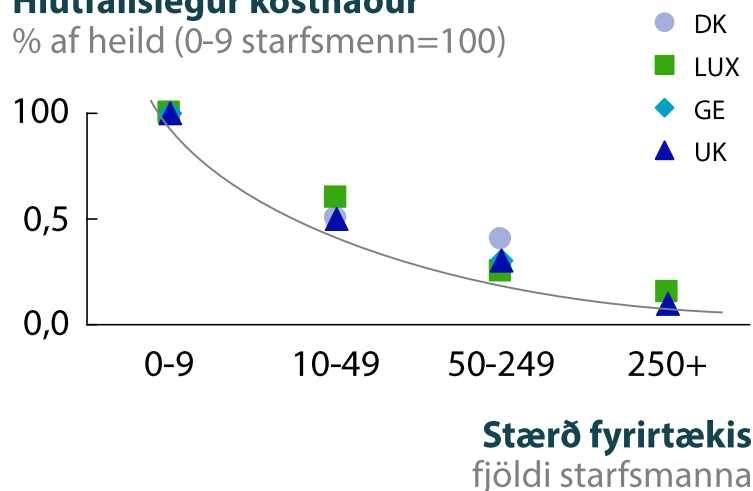

- Ýmis dæmi eru um að **afleiðingar regluverks gangi þvert á markmið** þeirra
 - **Byggingareglugerð** er ætlað að verja hagsmuni eigenda/leigjenda en hefur hækkað byggingakostnað verulega
 - **Iðnlöggjöf** er ætlað að vernda neytendur gagnvart fúski en hefur leitt til herra verðs fyrir innlenda þjónustu

... og kemur harðast niður á minni aðilum

Hlutfallslegur kostnaður

% af heild (0-9 starfsmenn=100)

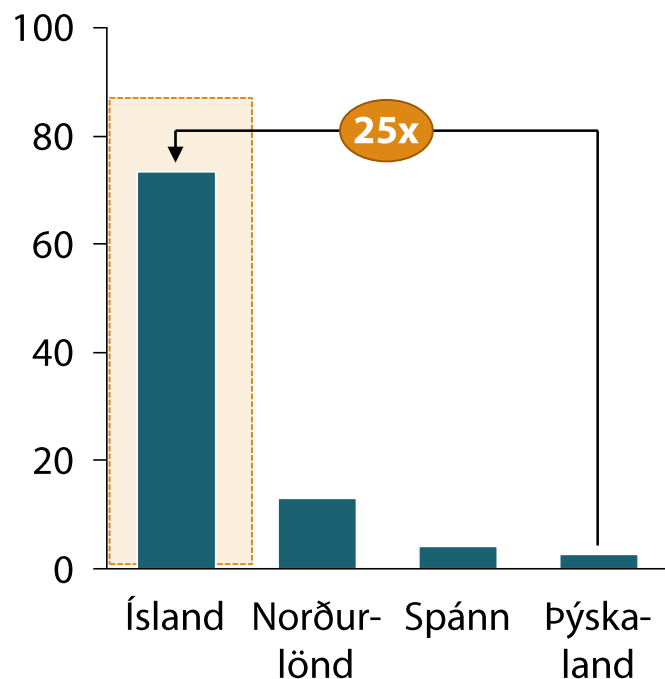

- Hlutfallslegur **regluverks- og eftirlitskostnaður lækkar hratt með aukinni stærð** fyrirtækja
- Samkvæmt úttekt Hagfræðistofnunar frá 2004 er **kostnaður smærri fyrirtækja allt að fimmfalt hærri** en annarra

Fyrirkomulag stofnanaumhverfis þyrfti að taka meira tillit til smæðar hagkerfisins

Eftirlitsstofnanir verða hlutfallslega stórar vegna smæðarinnar...

Starfsmenn SKE á hverja milljón íbúa

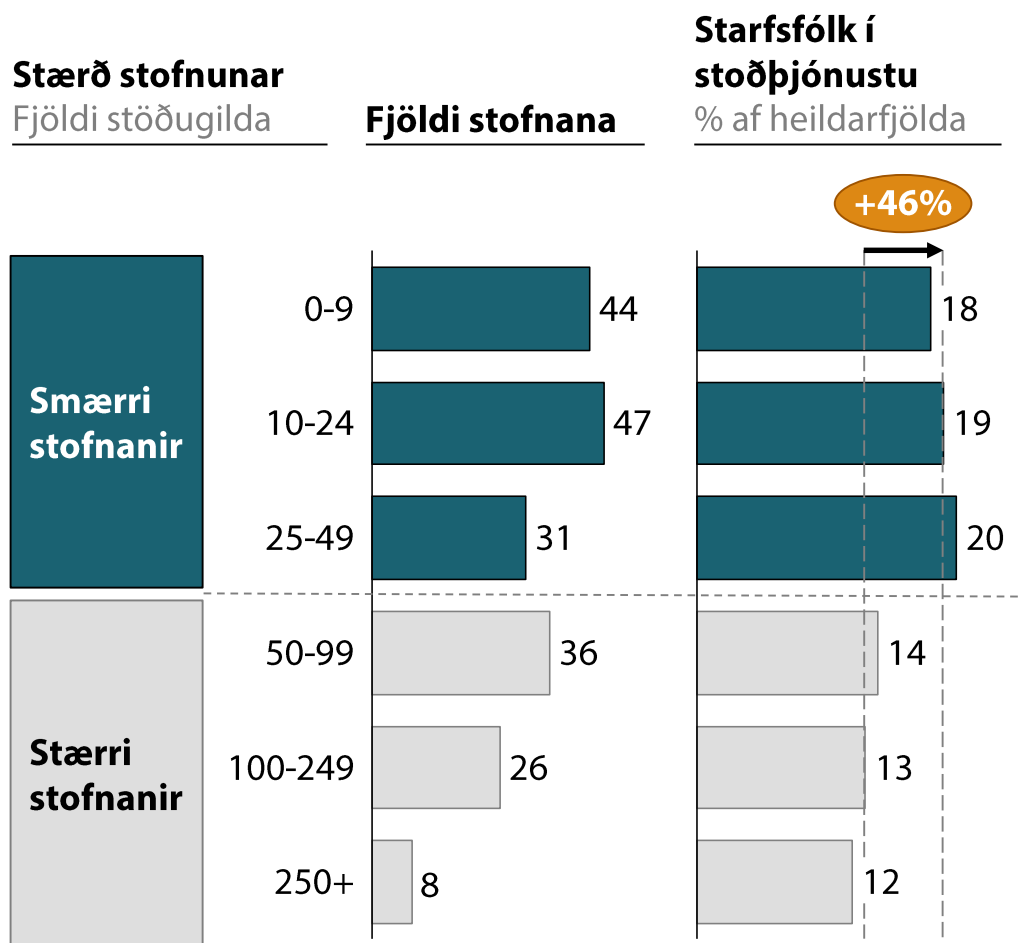

... en engu að síður er reynt að viðhalda kerfi í takt við mun stærri hagkerfi

Dæmi um nokkrar eftirlitsstofnanir hérlandis

Færri og stærri stofnanir gætu sinnt betur hlutverki sínu

Ávinningur

Hið opinbera

- Aukin **hagkvæmni í rekstri**
- Aukið **fjármagn til ráðstöfunar** innan hversrar stofnunar
- **Faglegur ávinningur** í gegnum aukna sérhæfingu starfsfólks
- **Minni skörun verkefna** og skýrari ábyrgð

Atvinnulíf

- Skýrari **stjórnsýsla**
- Einfaldari **samskipti og upplýsingamiðlun**
- Hraðari **málsmeðferð** og úrvinnsla beiðna

Ýmsar áskoranir í umgjörð regluverks og eftirlits má rekja til viðhorfa og hvata innan stjórnsýslu

1 Áhættufælni

- Tjón vegna ófullnægjandi regluverks er mun ápreifanlegri en tjón vegna íþyngjandi regluverks. Embættismenn hafa því **hvata til áhættufælni og miðstýringar**.
 - D: Áhersla á leyfi fremur en tilkynningarskyldu

2 Sveigjanleiki

- Lagabókstafurinn hefur gjarnan forgang á meðalhóf, enda **að mörgu leyti einfaldara**.
 - D: Pappírsdiskar á Austurlandahraðlestinni

3 Kostnaðarvitund

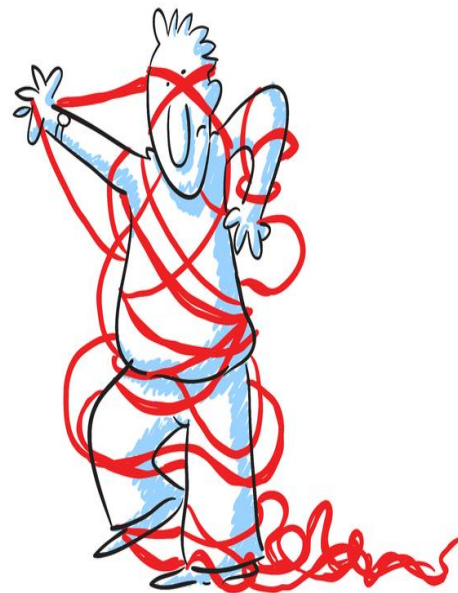
- Skortur á **árangursmælikvörðum** skapar takmarkaðan hvata til kostnaðarvitundar í tengslum við reglubyrði.
 - D: Lágmarksstærð á íbúðum/hjónaherbergjum

4 Leiðsögn

- Skortur á **trausti gagnvart atvinnulífinu** virðist koma í veg fyrir fyrirbyggjandi leiðsögn og upplýsingagjöf.
 - D: Gjaldeyriseftirlit, SKE og RSK

5 Metnaður

- Persónulegur metnaður embættismanna **getur staðið í vegi fyrir jákvæðum breytingum** (t.a.m. ef það dregur úr umfangi verkefna eða vægi stofnana)

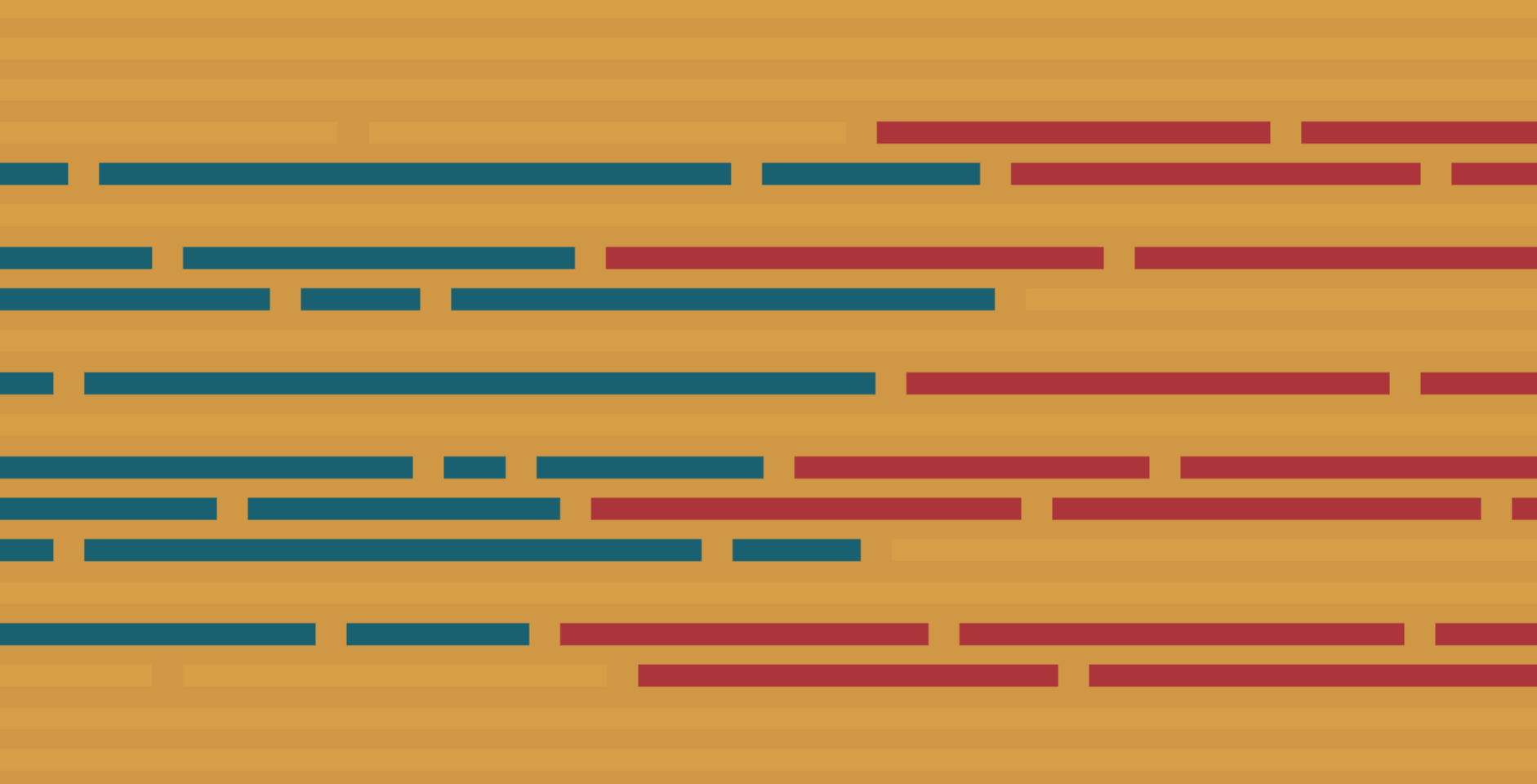
Að lokum: Hvað getur “atvinnulífið” gert til að efla framleiðni í innlenda þjónustugeiranum?

Atvinnulífinu verður seint miðstýrt og á endanum ræðst hegðun fyrirtækja af þeirri umgjörð sem þeim er sniðin

Hagsmunasamtök atvinnulífsins geta þó unnið að ýmsu:

- ✓ Lagt lóð sín á vogarskálarnar til að auka efnahagslegan stöðugleika
 - Hlutverk á vinnumarkaði
- ✓ Hvatt fyrirtækjastjórnendur til ábyrgrar hegðunar sem eflir traust
 - Stjórnarhættir
 - Upplýsingagjöf og gagnsæi
 - Samkeppnisréttaráætlanir
 - Samstarf gegn skattaundanskotum

VIÐSKIPTARÁÐ ÍSLANDS